

Ginter Dzierżon

Wykluczenie sakramentalnej godności małżeństwa w orzecznictwie rotalnym

---

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 42/3-4, 233-244

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. GINTER DZIERŻON

WYKLUCZENIE SAKRAMENTALNEJ GODNOŚCI MAŁŻEŃSTWA W ORZECZNICTWIE ROTALNYM

T r e ś ć: Wstęp; 1. Doktryna o nierozdzielności kontraktu i sakramentu; 2. Wiara nupturientów a ważność sakramentu małżeństwa; 3. Intencja przeciwna sakramentalnej godności małżeństwa; 3. 1. Błąd determinujący wolę; Symulacja; 4. Dowodzenie; Zakończenie.

Wstęp

Sekularyzacja świata, ateizm systematyczny oraz ateizm praktyczny to główne czynniki oddziaływające destrukcyjnie na wiarę chrześcijan. We współczesnym świecie spotykamy się bowiem niejednokrotnie ze zjawiskiem negacji sakramentalnej godności małżeństwa przez nupturientów ochrzczonych. Analiza tego zjawiska staje się przedmiotem refleksji nie tylko teologów, filozofów czy socjologów, lecz również kanoistów. Na wokandę sądową trybunałów kościelnych trafiają bowiem nierzadko sprawy, w których jeden lub obydwaj nupturienti na skutek utraty wiary, wykluczyli sakramentalność małżeństwa. To interesujące zagadnienie stało się również materiały licznych rozstrzygnięć rotalnych. Jurisprudencja rotalna, w oparciu o brzmienie kan. 1099 KPK z 1983 r. oraz 1101 § 1 KPK z 1983 r., ujmuje tę kwestię w dwu aspektach, a mianowicie: błędu determinującego wolę oraz symulacji. Fundament doktrynalny decyzji rotalnych tworzy nauka o nierozdzielności kontraktu i sakramentu.

1. Doktryna o nierozdzielności kontraktu i sakramentu

Audytorzy rotalni w licznych swych rozstrzygnięciach podkreślają, iż pomiędzy kontraktem i sakramentem zachodzi relacja nierozdzielności¹.

¹ Zob. Dec. Giannecchini z 14. 06. 1988 r., RRD 80 (1988), s. 390; Dec. c. Corso z 30. 05. 1990 r., RDD 82 (1990), s. 414; Dec. c. Pompedda z 16. 01. 1995 r., RRD 87 (1995), s. 4.

Tym samym nawiązują oni do wielowiekowej doktryny Kościoła mającej swe źródła w nauce Soboru Florenckiego (1439), Soboru Trydencckiego (1545-1563), Soboru Watykańskiego II (1962-1965), nauczaniu papieża Leona XIII zawartemu w encyklice *Arcanum* (10. 02. 1880 r.) oraz myśli papieża Piusa XII wyrażonej w encyklice *Casti connubii* (30. 12. 1930 r.)²

W judykaturze rotalnej podkreśla się jednocześnie, iż tak pojęta doktryna była by niezrozumiała bez odniesienia do teologii chrztu św.³ Poprzez ten bowiem sakrament nupturieneci zostają włączeni w oblubieńcze przymierze Chrystusa z Kościołem⁴.

Contractus et sacramentum są dwoma sposobami wyrażenia zjawiska prawnego jakim jest małżeństwo kanoniczne. Pierwszy z nich należy do rzeczywistości naturalnej; drugi natomiast do porządku nadprzyrodzonego⁵. Sakramentalność małżeństwa wypływa przecież nie z woli człowieka, lecz z woli Chrystusa⁶. On to bowiem wyniósł związek małżeński ochrzczonych do godności sakramentu (kan. 1012 § 1 KPK z 1917

² Zob. Dec. De Jorio z 23. 04. 1975 r., RRD 67 (1975), s. 353; Dec. c. Boccafolo z 15. 02. 1988 r., RRD 80 (1988), s. 88.

³ Dec. De Jorio z 23. 04. 1975 r., jw. s. 354.

⁴ Dec. c. Stankiewicz z 19. 05. 1988 r., RRD 80 (1988), s. 325:

⁵ Dec. c. Boccafolo z 15. 02. 1988 r., jw. s. 89.

⁶ Zob. Dec. c. Doheny z 22. 06. 1953 r., SRRD 45 (1953), s. 451; Dec. c. Doheny z 17. 04. 1961 r., SRRD 53 (1961), s. 185; Dec. c. Rogers z 8. 11. 1962 r., SRRD 46 (1962), s. 570; Dec. c. Bejan z 21. 11. 1973 r., SRRD 65 (1973), s. 775; Dec. c. Agustoni z 28. 10. 1970 r., SRRD 52 (1970), s. 942 - 943; Dec. c. Boccafolo z 15. 02. 1988 r., jw. s. 89; Dec. c. Staffa z 5. 07. 1949 r., SRRD 41 (1949), s. 468 - 469: „Oui fidem non habet vel abiecit, rationem sacramenti matrimonio consequenter detractat. Dummodo tamen consensus in forma praescripta eliciatur, eo ipso, ceteris concurrentibus, inter baptizatos Sacramentum efficitur, quia ratio inter eosdem contrahentes non ex nupturientium sed ex Christi voluntate dependet”; Dec. c. Masala z 20. 11. 1969 r., SRRD 61 (1969), s. 1033 - 1034: „Hinc etiam apparet causa efficiens matrimonii in esse Sacramenti, debet identificari secundum rem cum causa efficiente ipsius in esse pure maritali. Et quia nemine diffidente, id quod matrimonium efficit in esse pure maritali nihil aliud est quam contractus inter legitimas personas initus, id demum remanet concludendum: quod contractus inter christianos faciens verum naturale matrimonium, facit etiam ex divinae legis dispositione, matrimonium in esse Sacramentum. (...) Matrimonii Sacramentum non est nisi quid contractui accessorium, ab eoque separabile, ipsumque sacramentum in una tantum nuptiali benedictione situm est (...) Falsum est aut contractum inter christianos semper esse sacramentum, aut nullum esse contractum, si sacramentum excluditur”.

⁷ Zob. Dec. c. Mattioli z 11. 12. 1957 r., SRRD 49 (1957), s. 809; Dec. Giannecchini z 14. 06. 1988 r., jw. s. 391; Dec. De Jorio z 23. 04. 1975 r., jw. s. 354: „Noluit Christus variare condiciones illius contractus (matrimonialis), sed illum qualis erat, elevare, ut quoties validus esset in ratione contractus, inter baptizatos haberet etiam rationem Sacramenti”.

r; 1055 § 1 KPK z 1983 r.)⁷. Stąd też skutek sakramentalny powstaje nie *ex opere operantis*, lecz *ex opere operato*⁸.

Analiza sformułowań wyżej przedstawionych norm wskazuje, iż sakramentalnym staje się nie tylko małżeńskie przymierze katolików, lecz również związek zawarty pomiędzy akatolikami ochrzczoneymi, byleby chcieli zawrzeć je tak jak wszyscy zawierają⁹.

2. Wiara nupturientów a ważność sakramentu małżeństwa

Ponensi rotalni reflektując nad procesami sekularyzacyjnymi współczesnego świata zauważają, iż wielu kontrahentów ochrzczoneych zawiera związki małżeńskie, utraciwszy uprzednio swoją wiarę. W myśl analiz rotalnych, to zjawisko uwarunkowane jest różnorodnymi czynnikami, a mianowicie: ateizmem systematycznym oraz laicyzmem wyrażającym się w indyferentyzmie¹⁰. W wielu zaś wypadkach to nacisk rodziców zmusza narzeczonych do wyboru małżeństwa zawieranego w formie religijnej¹¹.

W tym kontekście rodzi się wątpliwość: czy wiara nupturientów jest konieczna do ważności sakramentalnego związku?

Orzecznictwo rotalne opierając się na zaprezentowanej już wyżej wielowiekowej doktrynie o nierozdzielności kontraktu i sakramentu podkreśla, iż sam brak wiary nie niweczy nieważności sakramentu małżeństwa. W myśl bowiem jurysprudencji związek małżeński ochrzczoneych spełniający wszystkie wymogi prawa natury, a jednocześnie zawarty

---

⁸ Zob. Dec. c. Doheny z 18. 02. 1959 r., SRRD 51 (1959), s. 59; Dec. c. Stankiewicz z 29. 04. 1982 r., SRRD 84 (1982), s. 247; Dec. c. Burke z 23. 06. 1987 r., RRD 79 (1987), s. 395; Dec. c. Pompedda z 16. 01. 1995 r., jw. s. 4; Dec. c. Serrano Ruiz z 1. 06. 1990 r., RRD 82 (1990), s. 435; Dec. Giannecchini z 14. 06. 1988 r., jw. s. 390; Dec. c. Ragni z 13. 05. 1981 r., RDD 73 (1981), s. 250: „Notum est ex doctrina catholica (...) Sacramenta novae legis suum effectum consequi «ex opere operato» et non ex «opere operantis»; ideo que, neque ex parte subiecti neque ex parte ministri, ut quidvis data opera, et positive intendatur vel credetur, absolute loquendo necessarium est. Dummodo - uti par est - rite compleantur ea quae de essentia uniuscuiusque sunt ex voluntate Christi instituendis et dummodo obex positive non adponatur”.

⁹ Zob. Dec. c. Filipiak z 14. 06. 1957 r., SRRD 49 (1957), s. 491; Dec. c. Masala z 20. 11. 1969 r., jw. s. 1034; Dec. c. Mattioli z 11. 12. 1957 r., jw. s. 809: „Et cum homo, vi baptismatis, persona constituentur in Ecclesia Christi, cum omnibus iuribus et oneribus, salvis excipendis (kan. 87), consequitur matrimonia acatholicorum nedom valida praesumi debere, sed etiam sacramentali dignitate ornata, quoadusque non probetur aliquid in his defecisse, quod, vel iure naturae vel Ecclesiae statusis, ad validitatem requirendum est”.

¹⁰ Dec. c. Stankiewicz z 19. 05. 1988 r., jw. s. 326; Dec. c. Stankiewicz z 25. 04. 1991 r., RRD 83: 1991 s. 281.

¹¹ Dec. c. Stankiewicz z 19. 05. 1988 r., jw. s. 324.

w formie kanonicznej tworzy nierozzerwalny węzeł, który jest sakramentem¹². Nupturient chcą bowiem prawdziwego małżeństwa, pragnie jednocześnie *implicite* jego przymiotów oraz istotnych elementów, do których należy zaliczyć również jego sakramentalną godność¹³.

Z tak ukształtowanej koncepcji nie można wnioskować, iż prawodawca kościelny pozostaje obojętny wobec kwestii utraty wiary kontrahentów. Otóż w sformułowaniu kan. 1071 § 1 n. 4 KPK z 1983 r. wprowadził on zakaz zawierania małżeństw bez zezwolenia ordynariusza miejsca w przypadku notorycznego porzucenia wiary katolickiej przez któregoś z kontrahentów. Ordynariusz miejsca nie mógłby zaś podjąć takiej decyzji jeżeli strony nie pragnęłyby wypełnić wymagań kan. 1125 KPK z 1983 r.¹⁴.

Z drugiej zaś strony należy zauważyć, iż w judykaturze rotalnej rozróżnia się pomiędzy ważnością sakramentu małżeństwa a jego owocnością. Utrata wiary przez którąś ze stron małżeńskiego przymierza sprawia, iż destrukcji nie ulega sakramentalna godność małżeństwa, lecz jego *fructuositas*¹⁵. Stąd też wiara warunkuje owocność sakramentu małżeństwa¹⁶.

¹² Zob. Dec. c. Agustoni z 28. 10. 1970 r., jw. s. 943; Dec. c. Ragniz z 13. 05. 1981 r., jw. s. 250; Dec. c. Stankiewicz z 29. 04. 1982 r., jw. s. 247; Dec. c. Stankiewicz z 19. 05. 1988 r., jw. s. 325; Dec. c. Boccafolo z 15. 02. 1988 r., jw. s. 89; Dec. c. Pompedda z 16. 01. 1995 r., jw. s. 4; Dec. c. Masala z 20. 11. 1969 r., jw. s. 1034: „(...) intentio ministri est necessaria ad ritum sacramentalem ponendum (in casu: ad ritum matrimoniale); sed hoc posito, quod ille ritus habeat sacramenti rationem et effectus sacramentales producat, non pendet ab intentione ministri, sed ab institutione Christi”.

¹³ Dec. c. Serrano Ruiz z 1. 06. 1990 r., jw. s. 435; Dec. c. Boccafolo z 15. 02. 1988 r., jw. s. 89. Należy jednocześnie zauważyć, iż w myśl opinii niektórych audytorów rotalnych, sakrament małżeństwa należy zaliczyć do sakramentów dojrzałości chrześcijańskiej, lecz nie do sakramentów inicjacji chrześcijańskiej. Totcz zawarcie związku małżeńskiego wymaga większej świadomości aniżeli na przykład przyjęcie sakramentu chrztu czy Eucharystii.

¹⁴ Dec. c. Stankiewicz z 19. 05. 1988 r., jw. s. 324.

¹⁵ Tamże s. 326: „Invero cum nupturientes baptizati amissa fide ad matrimonium accedunt, tunc significatio relationis sacramentalis cum Foedere Christi cum Ecclesia non cessat in gradu creationis, quia «siste prima ancora che la realtà matrimoniale sia vissuta dagli sposi ed indipendentemente dalla volontà dell'uomo; l'uomo cioè non può distuggerla; sfugge alla sua libertà». Sed in gradu baptismi et fidei seu significationis supernaturalis «cessa la significazione a livello di attività e di efficacia; però rimane a livello di reciproca consacrazione - che è una qualificazione della consacrazione ontologica battismale - la quale è carica di una dynas permanente: la fedeltà (...), l'amore pneumatico frutto dello Spirito; i quali spingono gli sposi a dar vita alla significazione: Christo stesso è impegnato in essa. Pertanto gli sposi hanno l'obbligo di farla rivivere”.

¹⁶ Dec. c. Stankiewicz z 25. 04. 1991 r., jw. s. 282: „(...) unio inter duos baptizatos nulla proprie dicta fide, nequidem initiali praeditis, siquidem animo vere coniugali incatur, saltem habebit obiectivitatem sacramenti, et erit materialiter sacramentum, sed fortasse tantum radicaliter, fidem requirens in nupturientibus ut evadat formaliter et operosac causativum gratiae pro unoquoque eorum iuxta mensuram recuperationis fidei et dispositionis personalis ad fruendum gratia sacramentali”.

Ustawodawca kościelny uwydatnił ten wymiar w sformułowaniu kan. 1065 § 2 z 1983 r. W tej normie usilnie zaleca się bowiem, aby narzeczeni dla owocnego przyjęcia sakramentu małżeństwa przystąpili do sakramentu pokuty oraz Najświętszej Eucharystii¹⁷. Z drugiej zaś strony audytorzy rotalni podkreślają, iż *fructuositas matrimonii* nie zależy wyłącznie od dyspozycji moralnej oraz duchowej kontrahentów, lecz również od pragnienia zawarcia małżeństwa zgodnie z wolą Stwórcy. To bowiem łaska Boża wspiera i wzmacnia ich intencję¹⁸. Zamiar realizacji zamysłu Stwórcy zawiera w sobie przynajmniej *implicite* intencję zawarcia małżeństwa sakramentalnego¹⁹. Właściwa intencja stron (*rectitudo intentionis*) wymagana jest zatem zarówno do ważności jak i owocności sakramentu²⁰.

Niektórzy ponensi starając się znaleźć jeszcze głębsze zrozumienie tego zagadnienia nawiązują również do nauki Katolickich Kościołów Wschodnich w myśl której, nupturienti nie są szafarzami tego sakramentu. Ich zdaniem konieczność istnienia intencji ministerialnej nie jest dogmatem wiary. Wspólną bowiem doktryną Kościoła Rzymsko Katolickiego oraz Katolickich Kościołów Wschodnich jest przekonanie o konieczności właściwej intencji nupturientów, wymaganej do zawarcia przy mierza małżeńskiego²¹.

3. Intencja przeciwna sakramentalnej godności małżeństwa

W myśl sformułowań kan. 1099 KPK z 1983 r. oraz 1101 § 2 KPK z 1983 r. wykluczenie sakramentalnej godności małżeństwa może nastąpić zarówno na skutek błędu determinującego wolę, jak również poprzez symulację.

3.1. Błąd determinujący wolę

W orzecznictwie rotalnym, w oparciu o brzmienie kan. 1084 KPK z 1917 r. oraz 1099 KPK z 1983 r. podkreśla się, iż prosty błąd (*error*

¹⁷ Zob. Dec. c. Stankiewicz z 26. 06. 1986 r., RRD 78 (1986), s. 400.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Tamże; Dec. c. Stankiewicz z 25. 04. 1991 r., jw. s. 281.

²⁰ Dec. c. Stankiewicz z 26. 06. 1986 r., jw. s. 400.

²¹ Dec. c. Stankiewicz z 19. 05. 1988 r., jw. s. 326: „Ceterum etsi intentio sacramentalis fide alitur, nihilomonus iuxta nonnullos «la mancanza di intenzione ministeriale non é un impedimento così certo, poiché la condizione ministeriale degli sposi non é dogma di fide ed é contestata dagli Orientali, mentre il punto commune indubbio é la loro condizione di soggetti del sacramento. Orbene, in questa ultima prospettiva, se viene a mancare la dovuta intenzione ben difficilmente essa potrà cesare causa invalidità del sacramento”.

simplex) co do sakramentalnej godności małżeństwa nie powoduje jego nieważności²². Idzie więc o *error* który nie determinuje woli kontrahenta²³. Mógłby on wystąpić wówczas gdy nupturienci ochrzczeni utraciwszy wiarę, pragnęliby zawarcia prawdziwego małżeństwa²⁴. Stąd też różni się pomiędzy błędem pozostającym w sferze intelektu oraz błędem determinującym wolę²⁵. Jedynie bowiem błąd odziaływujący na wolę powoduje nieważność małżeństwa²⁶. Idzie jednak wyłącznie o błąd zawzięty (*pervicax*), kwalifikowany (*qualificatus*), zakorzeniony (*radicatus*) oraz nieprzewycięzalny (*invincibilis*)²⁷.

Ponensi rotalni pogłębiając rozumienie tego zjawiska prawnego zwracają uwagę, iż *error* ten powinien ogarnąć całą osobę (*error personam pervadens*), specyfikując przedmiot woli (*specificet obiectum voluntatis*) co do sakramentalnej godności małżeństwa²⁸. Z tym zjawiskiem spotykamy się wówczas jeżeli błędne przekonanie ogarnie zarówno sferę poznania jak i działania człowieka²⁹.

Nieważność małżeństwa, uwarunkowana błędem determinującym wolę powstaje jedynie wtedy gdy:

²² Zob. Dec. c. Grazioli z 18. 03. 1932 r., SRRD 24 (1932), s. 109; Dec. c. Huot z 10. 11. 1987 r., RRD 79 (1987), s. 624; Dec. c. Boccafolo z 15. 02. 1988 r., jw. s. 89.

²³ Dec. Giannecchini z 14. 06. 1988 r., jw. s. 392.

²⁴ Zob. Dec. c. Giannecchini z 18. 12. 1996 r., Monitor Ecclesiasticus 123 (1998) nr 4, s. 570 - 572.

²⁵ Dec. c. Pompedda z 16. 01. 1995 r., jw. s. 3.

²⁶ Dec. Giannecchini z 14. 06. 1988 r., jw. s. 393; Dec. c. Huot z 10. 11. 1987 r., RRD 79 (1987), s. 624: „Equidem, sive pro catholicis sive pro ceteris, illis videtur retinendum esse principium, scilicet quod quo magis in cute et radicatus fovetur accipiturque error, eo facilius statuitur praesumptio pro exclusa essentiali proprietate. Voluntas etenim, quae est veluti caeca facultas animi, iuxta ordinarie contingentia sequitur intellectus repraesentationem; eo autem difficilius (etsi id non est impossibile, propter animi praesertim passiones) voluntas deflectitur ab obiecto sibi ab intellectu praesentato, quo interior et vehementior ac magis conscia est defixio et inhaesio intellectus eidem obiecto. Evenit etenim aliquando ut veritas quaedam, aut error fiant veluti nova hominis natura atque ita eisdem voluntatem veluti irresistibiliter trahant”; Dec. c. Stankiewicz z 29. 04. 1982 r., jw. s. 249: „At consensus matrimonialis tunc vitiat non propter pervicacem mentis habitum, sed propter voluntatem ab errore determinatam, quae obiectum iuxta placita menti firmiter inhaerentia eligit”.

²⁷ Dec. Giannecchini z 14. 06. 1988 r., jw. s. 392.

²⁸ Dec. c. Stankiewicz z 19. 05. 1988 r., jw. s. 326-327: „At nihilominus placita huiusmodi cum abiectione fidei coniuncta seu dictus error, etsi det causam contractui, consensum matrimonialem adhuc non vitiat, nisi «error personam pervadens», specificet obiectum voluntatis (...) camque determinet in coniugium dignitate sacramentali orbatum aut omnino dissolubile per divortium vel per liberam partium decisionem (can. 1099)”.

²⁹ Dec. c. Corso z 30. 05. 1990 r., jw. s. 416: (...) causa exclusionis boni sacramenti (sacramentalitatis) nonnumquam ipsa contrahentis perversa vel saltem erronea inclinatio aut doctrina quae totam invadit atque infirmat personam, modum sive cogitandi sive agendi, consideratur”.

1. nupturient utrzymywałby, iż węzeł małżeński jest rozwiązywalny przynajmniej w przypadku rozpadu małżeństwa (*causa remota simulationis*);
2. kontrahent żywiłby takie przekonanie w odniesieniu do zawieranego przez siebie małżeństwa (*simulationis causa proxima*)³⁰.

Audytoryzowani łączą ściśle tenże tytuł ze zjawiskiem symulacji³¹. Tak zakorzenione w umyśle błędne przeświadczenie może stać się przyczyną proporcjonalną oraz ciężką (bliższą lub dalszą) wykluczenia sakramentalności małżeństwa³².

W myśl bowiem niektórych opinii rotalnych *sacramentalitas matrimonii* przynależy do natury małżeństwa ochrzczonych. Stąd też wola kontrahenta nie jest autonomiczna wobec niej. Dlatego też jeżeli nupturient nie ignoruje sakramentalności związku, to mógłby ją wykluczyć jedynie pozytywnym aktem woli³³.

3.2. Symulacja

Niektórzy z ponensów rotalnych reflektując nad analizowanym przez nas zagadnieniem konstatują, iż charakter sakramentu chrztu św. nie jest przeszkodą dla podjęcia przez nupturientów aktów przeciw wierze, przybierających częstokroć formę herezji czy też ateizmu. Stąd też można mówić o wykluczeniu sakramentalnej godności małżeństwa³⁴.

Judykatura rotalna nawiązując do treści kan. 1055 § 2 KPK z 1983 r. oraz 1101 § 2 KPK z 1983 r. ujmuje to zagadnienie w kategoriach symulacji³⁵. Występuje ona wówczas, jeżeli mamy do czynienia z rozbieżno-

³⁰ Dec. c. Stankiewicz z 19. 05. 1988 r., jw. s. 327.

³¹ Tamże; Dec. c. Giannecchini z 18. 12. 1996 r., jw. s. 564; Dec. Giannecchini z 14. 06. 1988 r., jw. s. 393: „(...) la determinazione della volontà contro la proprietà essenziali o contro la sacramentalità del matrimonio ricentrano nel fenomeno simulatorio, precisamente nella simulazione parziale a causa della verificata divergenza tra la volontà determinata dall'errore e la sua esterna manifestazione della celebrazione del matrimonio”.

³² Dec. c. Stankiewicz z 19. 05. 1988 r., jw. s. 327: „At tunc radicatus inhaerens in mente contrahentis firma persuasio seu convictio doctrinae catholicae de matrimonio quam maxime adversa, fieri potest causa proportionata ac gravis (proxima vel remota) reflexae exclusionis per positivum actum voluntatis (...)”.

³³ Dec. Giannecchini z 14. 06. 1988 r., jw. s. 393: „Dignitas sacramentalis pertinet ad ipsam naturam matrimonii catholici, circa quam nulla adest autonomia voluntatis contrahentis. Quando sacramentalitas matrimonii non ignoratur, tantum actu voluntatis excludi potest”.

³⁴ Dec. c. Serrano Ruiz z 1. 06. 1990 r., jw. s. 436.

³⁵ Dec. c. Stankiewicz z 26. 06. 1986 r., jw. s. 400; Dec. c. Burke z 23. 06. 1987 r., jw. s. 394; Dec. c. Corso z 30. 05. 1990 r., jw. s. 410.

ścią pomiędzy aktem woli a jego zewnętrznym wyrażeniem. *Exclusio sacramentalitatis matrimonii* może być dokonane zarówno na wskutek symulacji całkowitej jak i częściowej³⁶.

Z *simulatio totalis* mielibyśmy do czynienia wtedy, jeżeli kontrahent pozytywnym aktem woli wykluczyłby samo małżeństwo, to zarazem wyłączyłby jego sakramentalność; symulacja częściowa zaś polega na wykluczeniu pozytywnym aktem woli jednego z przymiotów czy też istotnych elementów małżeństwa. Istotnym elementem przymierza małżeńskiego jest między innymi jego sakramentalna godność³⁷.

W ocenie tego zjawiska prawnego należy bardziej wziąć pod uwagę prawość intencji nupturientów, aniżeli brak wiary. W świecie współczesnym nierzadko można bowiem spotkać się z nupturientami, którzy na wskutek słabej wiary, czy też braku religijnego wychowania z jednej strony nie chcą sakramentalności związku, a z drugiej zaś strony również jej nie wykluczają. Jeżeli więc mielibyśmy do czynienia z dominującym pragnieniem zawarcia prawdziwego małżeństwa, to wówczas nie można twierdzić, iż zachodzi symulacja³⁸.

Symulacja występuje bowiem wówczas, jeżeli wykluczenie nastąpiło pozytywnym aktem woli³⁹. Idzie więc o rzeczywisty akt ludzki⁴⁰, który wynika z poznania przedmiotu do którego zmierza wola⁴¹. Stąd też nie

³⁶ Dec. Giannecchini z 14. 06. 1988 r., jw. s. 390.

³⁷ Dec. c. Boccafolaz 15. 02. 1988 r., jw. s. 88; Dec. Giannecchini z 14. 06. 1988 r., jw. s. 389; Dec. c. Burke z 23. 06. 1987 r., jw. s. 394: „Ergo si quis positive excludit sacramentalitatem stricte dictam, invalide contrahit. Haec hypothesis duas modalitates patitur: una ex parte, simulatio totalis, quando quis non modo sacramentalitatem excludit, sed omnes quoque alios matrimonii aspectus, etiam si ipsum consideratur ut merus contractus naturalis; altera ex parte, simulatio partialis, quando quis animum suum in matrimonium revera vertit, sed intendit matrimonium sacramentalitate orbatum. Qui enim totaliter simulat, ipse nullum vult contrahere matrimonium, qui excludit aliquid bonum, vult contrahere sed intendit matrimonium uptote a se conceptum”.

³⁸ Dec. c. Giannecchini z 18. 12. 1996 r., jw. s. 568 i 570; Dec. c. Burke z 23. 06. 1987 r., jw. s. 394: „Res vero omnino diversa est si quis, ex influxu parvae fidei vel deficientis instructionis religiosae, sacramentum non vult, eo sensu quod nullius momenti ei est, sed reapse illud non excludit. Si praedominans eius intentio est verum matrimonium contrahere, affirmare non licet cum simulare”.

³⁹ Dec. c. Burke z 23. 06. 1987 r., jw. s. 395.

⁴⁰ Dec. c. Giannecchini z 18. 12. 1996 r., jw. s. 566; Dec. c. Serrano Ruizz 1. 06. 1990 r., jw. s. 433-435: „Solum enim per attentionem et deliberationem voluntatis actus fit «humanus»; et si attentio et adhaesio voluntatis non attingerent totam substantiam actus, id quod quis voluntate assequutus non esset, erit penes agentem actio hominis nec actus vere «humanus». Quae «actio hominis» per inadvertentiam quoque ponitur nec necessario per privationem deliberatam - quam nescio an ne possibilis quidem sit - elicitur”.

⁴¹ Dec. c. Burke z 23. 06. 1987 r., jw. s. 395; Dec. c. Corso z 30. 05. 1990 r., jw. s. 410; Dec. c. Pompedda z 16. 01. 1995 r., jw. s. 3-4: „Agitur enim, de voluntario, seu de actu humano revera posito, elicitio et perfectio qui, nempe, procedere debet ex cognitione obiecti in quod dirigitur voluntas”.

można mówić o tejże figurze prawnej w przypadku *ignorantia crassa* oraz braku wychowania religijnego⁴². Z drugiej zaś strony należy podkreślić, iż *actus positivus* nie zachodzi w przypadku intencji habitualnej, intencji interpretatywnej, stanu umysłu, błędu, przychylności błędnym upodobaniom, wzruszenia, pragnienia, powierzchownych deklaracji czy wypowiedzi wypowiedzianych w żartach lub pasji, a także przewidywania nie wypełnienia podjętych obowiązków. Zjawiska te pozostają bowiem jedynie w sferze intelektu, nieodziaływując na wolę⁴³.

W myśl jurysprudencji wykluczający skutek powoduje nie tylko akt wyraźny, lecz również akt powzięty *implicite*⁴⁴. *Actus explicitus* wynika ze znaczenia użytych słów i znaków; *actus implicitus* zaś zostaje zawarty w wypowiedzianych słowach. Zawiera on się w nich podobnie jak skutek w przyczynie, jak konkluzja w pryncypiach, jak część w całości, czy też jak rodzaj w gatunku⁴⁵.

Podkreśla się ponadto, iż *exclusio sacramentalitatis matrimonii* może wystąpić wolą absolutną oraz przeważającą⁴⁶. To zjawisko wystąpiłoby

---

⁴² Dec. c. Giannecchini z 18. 12. 1996 r., jw. s. 566.

⁴³ Tamże.

⁴⁴ Dec. c. Corso z 30. 05. 1990 r., jw. s. 411: „Ad positivitatem adhuc actus voluntatis autem quod attinet, oblivisci etiam nequit ipsam reapse adesse non tantum ob explicitam sed etiam ob implicitam exclusionem alicuius elementi essentialis vel essentialis proprietates matrimonii, vel matrimonii ipsius (...) Ad exclusiones enim de quibus revera elicitas dignoscendas et determinandas attente investiganda est praevalens voluntas contrahentis, qui matrimonium vult, sed aliquo elemento essentiali omnino excluso, ob rationes, subiective saltem, quam maxime impellentes quasque praevalentes habeat contra voluntatem ineundi verum matrimonium” (...) Sane implicita voluntas in eo invenitur cum quis sibi esse propriam facultatem divertendi censet ut pro certo habeat se ba illa persuasione, veluti altera natura effecta, discedere non posse, neve adsit ratio cur ab eadem, in matrimonii celebratione, recedere debeat”

⁴⁵ Tamże s. 412: „Ceterum expressum et implicitum non sunt opposita inter se: expressa est voluntas quae signo aliquo manifestatur; manifestari autem potest sive explicite sive implicite; - explicito quando ex ipsis verbis directe et immediate apparet; (...) - implicite quando in verbis adhibitibus absconditur (...) tamquam effectus in causa, conclusio in principio, pars in toto, species in genere”.

⁴⁶ Zob. Dec. c. Pinna z 31. 03. 1955 r., SRRD 57 (1955), s. 287; Dec. c. Lanversin z 28. 02. 1984 r., RRD 74 (1984), s. 146; Dec. Giannecchini z 14. 06. 1988 r., jw. s. 391; Dec. c. Corso z 30. 05. 1990 r., jw. s. 411; Dec. c. Serrano Ruiz z 1. 06. 1990 r., jw. 1990 s. 436: „Sic quis sincere volens se obligare implicite saltem vellet «sacramento» se obligare; quis e contra, omnino ac deliberate respiciens sacramentum non se obligaret quia absque sacramento nulla datur coniugalis obligatio in ordine supernaturali et in facie Ecclesiae”; Dec. c. Serrano z 18. 04. 1986 r., RRD 78 (1986), s. 293: „Praevalentia igitur plura comprehendit. Et solum cum omnia accurate praevidentur dignoscitur poterit an quis absque positiva sacri exclusione sese obligaret et tunc, implicite, sacre obligatur; vel sacram obligationem omnimode respuisset et tunc quaecumque obligatio suscepta vere coniugalis non fuisset”.

wówczas gdyby nupturient powiedział: „zawieram z tobą małżeństwo, lecz nie chcę sakramentu. Jeżeli zaś związek miałby stać się sakramentem, to wówczas nie pragnę małżeństwa”. W tym przypadku mielibyśmy do czynienia z warunkiem⁴⁷, posiadającym znamiona warunku *sine qua non*⁴⁸.

W myśl tradycyjnej doktryny katolickiej, do ważnego zawarcia małżeństwa pomiędzy ochrzczonymi wystarcza wprawdzie intencja czynienia tego co czyni Kościół, to jednak jeżeli ktoś wewnętrznie przeciwstawiłby się temu wymogowi, to wtedy zawierałby małżeństwo nieważnie⁴⁹. W zsekularyzowanym świecie nie można wykluczyć sytuacji w których nupturienti znając wprawdzie katolicką doktrynę o małżeństwie, to jednak buntując się przeciw wierze, wolą przeważającą odrzucają katolicką koncepcję małżeństwa⁵⁰. Zdaniem audytorów rotalnych duszpasterz będąc świadom takiej sytuacji nie powinien dopuścić ich wówczas do zawarcia związku⁵¹.

Wreszcie należy zauważyć, iż wykluczenie sakramentalnej godności małżeństwa nie koniecznie musi utożsamiać się z wykluczeniem rytu religijnego. *Sacramentalitas matrimonii* jest bowiem dobrem ponadnaturalnym. Toteż nie przynależy wewnętrznie do obrzędu religijnego. Dlatego też jej wykluczenie może zostać spowodowane jedynie pozytywny akt woli⁵². Stąd też jeżeli ktoś negując małżeństwo, spełniłby tylko pusty ryt to wtedy zawarłby je nieważnie⁵³.

---

⁴⁷ Dec. c. Staffa z 5. 07. 1949 r., jw. s. 469: „Sacramentum ergo ex hoc capite tunc tantum deest, cum quis, ad excludendum Sacramentum, quod voluntate absoluta et praevolenti respuit, contractum quoque excludit, dicens e gr. «Contraho tecum, sed nolo Sacramentum et si Sacramentum fieret, tunc nolo matrimonium»,. Zob. także. Dec. c. Doheny z 22. 06. 1953 r., jw. s. 451; Dec. c. Masala z 20. 11. 1969 r., jw. s. 1034; Dec. c. Bejan z 21. 11. 1973 r., jw. s. 775; Dec. c. Ragni z 13. 05. 1981 r., jw. s. 250; Dec. c. Corso z 30. 05. 1990 r., jw. s. 412; Dec. c. Pompedda z 16. 01. 1995 r., jw. s. 5.

⁴⁸ Dec. Giannocchini z 14. 06. 1988 r., jw. s. 391.

⁴⁹ Dec. c. Huot z 10. 11. 1987 r., jw. s. 625.

⁵⁰ Tamże.

⁵¹ Dec. c. Stankiewicz z 29. 04. 1982 r., jw. s. 248: „(...) cum nuptias facturi aperte et expresse id quod Ecclesia intendit, cum matrimonium baptizatorum celebratur, se resupere factentur, animarum pastori non licet eos ad celebrationem admittere”.

⁵² Dec. c. Burke z 23. 06. 1987 r., jw. s. 395.

⁵³ Dec. c. Huot z 10. 11. 1987 r., jw. s. 625.

4. Dowodzenie

W jurysprudencji zwraca się uwagę, iż dowodzenie tego zjawiska prawnego jest sprawą niezwykle trudną. Idzie bowiem o fakt znany jedynie Bogu⁵⁴. Ponadto w postępowaniu dowodowym należy obalić dwa domniemania wynikające ze sformułowania kan. 1060 KPK z 1983 r. oraz 1101 § 1KPK z 1983 r.⁵⁵.

Dowodzenie należy oprzeć nie tylko na oświadczeniach stron, lecz również należy wziąć pod uwagę zeznania świadków oraz okoliczności poprzedzające zawarcie małżeństwa, okoliczności występujące podczas wyrażania zgody małżeńskiej oraz okoliczności występujące po jego zawarciu⁵⁶.

W postępowaniu dowodowym należy oceniać nie tylko zeznania sądowe stron, lecz szczególne znaczenie dowodowe należy przypisać ich wypowiedziom pozasądowym mającym miejsce w czasie niepodejrzanym⁵⁷. Istotne mogą okazać się również warunki dodane do małżeństwa. One to bowiem mogą wskazać na rozmiar braku wiary u nupturienta⁵⁸.

Na podjęcie decyzji przeciwnej sakramentalności poważny wpływ może mieć moralność oraz religijność stron⁵⁹. Stąd też sędziowie w ocenie środków dowodowych również powinni wziąć pod uwagę to kryterium.

Zakończenie

Prądy laickie dotyczą również życia duchowego ochrzczonych. Wzrastająca liczba spraw rozstrzyganych z tego tytułu na wokandzie Roty świadczy o progresji tego negatywnego zjawiska. Audytorzy rotalni za-

⁵⁴ Dec. c. Giannechini z 18. 12. 1996 r., jw. s. 572.

⁵⁵ Dec. c. Doheny z 18. 02. 1959 r., jw. s. 60; Dec. c. Corso z 30. 05. 1990 r., jw. s. 410; Dec. c. Pompedda z 16. 01. 1995 r., jw. s. 3; Dec. c. Giannechini z 18. 12. 1996 r., jw. s. 572.

⁵⁶ Zob. także Dec. c. Doheny z 22. 06. 1953 r., jw. s. 451 - 452; Dec. c. Ragni z 13. 05. 1981 r., jw. RDD 73: 1981 s. 250; Dec. c. Serrano z 18. 04. 1986 r., jw. s. 292; Dec. c. Giannechini z 18. 12. 1996 r., jw. s. 572.

⁵⁷ Dec. c. Corso z 30. 05. 1990 r., jw. s. 410.

⁵⁸ Dec. c. Serrano z 18. 04. 1986 r., jw. s. 292: „Sic idem non est casus illius, qui levitate quadam cogitanti indeque magis agendi, religionem parvipendit et sacramenta et fidem; quin tamen ea clato animo reiciat propriis theorecitis placitis et ratione vitae praecipua; alio prorsus modo et in nubendo aget qui publice fidem impugnat et arguet et maxima cura intendit ut omnibus clarum sit se a qualibet religione ac fide serio alienum. Nec semel Nostra Iurisprudencia statuit logicum esse illum, qui in gravioribus vita moventibus inspirationibus, adversus Ecclesiac placita cogit, id etiam fecisse in nubendo; quod a fortiori tenebit, cum non de hoc vel illo dogmate verificetur sed de tota religione ac fide affirmari possit”.

⁵⁹ Dec. c. Masala z 20. 11. 1969 r., jw. s. 1035.

uważają, iż fenomen ten ma nie tylko swój wymiar prawny, lecz również pastoralny. Istotnym bowiem jest nie tylko ważność zawartego związku sakramentalnego, lecz przede wszystkim owocność Bożej łaski. Stąd też wysiłek duszpasterzy powinien się skoncentrować na pogłębianiu wiary nupturientów. Niektórzy zaś z ponensów postulują niedopuszczenie niewierzących kontrahentów do zawarcia sakramentalnego związku małżeńskiego⁶⁰.

L'esclusione della dignità sacramentale del matrimonio nella giurisprudenza rotale

Questo articolo presenta un aspetto della manifestazione del consenso: l'esclusione della dignità sacramentale del matrimonio dei battezzati. Le riflessioni svolte ci hanno portato a ritenere che la semplice volontà di contrarre il matrimonio non sacramentale non sia decisiva per produrre la nullità del consenso. L'intenzione necessaria è sufficiente alla valida celebrazione del matrimonio è „l'intenzione di fare ciò che fa la Chiesa”. La giurisprudenza rotale sottolinea che efficacia invalidante crea l'errore determinate la volontà e il fenomeno simulatorio (can. 1099; can. 1101 § 2).

---

⁶⁰ Dec. c. Stankiewicz z 29. 04. 1982 r., jw. s. 248.